

ОРГАНІЗАТОР І ВИХОВАТЕЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ

Згадуючи про П. Г. Тичину, відомий український письменник Ю. О. Збанацький писав: "...він належав до людей, про яких уже за життя склалися легенди..., в яких Павло Тичина постає людиною кришталевої чистоти, незглибимої мудрості, безмежної відданості народові та його справі, дивовижного таланту".

І, мабуть, не випадково, коли постало питання, хто б міг очолити наркомат освіти УРСР в час, коли ще йшла війна, а на визволеній території республіки вже треба було організовувати роботу шкіл, відновлювати діяльність вищих навчальних педагогічних закладів, вибір випав саме на П. Г. Тичину.

Особисті якості Павла Григоровича, організаційні здібності, знання проблем шкільної освіти дозволили ЦК КП(б)У прийняти рішення про призначення його влітку 1943 р. на посаду наркома освіти УРСР, на якій він працював до серпня 1948 року. (До речі, до 1944 року поет був безпартійним).

Ще в юнацькі роки він зробив висновок про те, що без всебічного розвитку дитини, її загальноосвітньої підготовки неможливо виростити з неї освічену людину. Під час навчання в Чернігівському духовному училищі і семінарії почали формуватися педагогічні погляди П. Г. Тичини. Вчитель гімназії І. П. Львов, який навчав майбутнього поета з 3 по 6 класи, зокрема, згадує, що його письмові роботи з психології, філософії були вдумливими, цікавими і оцінювались не нижче четвірки. Тичина, як і більшість семінаристів, віддавав перевагу загальноосвітнім предметам перед богословськими.

У семінарії була створена студія образотворчого мистецтва, де бажаючі мали можливість навчатися малюванню олівцем, тушшю, аквареллю та олійними фарбами. Малювали пейзажі і портрети. Навчав їх відомий в Чернігові художник М. І. Жук, який здобув освіту в Краківській академії мистецтв. Під керівництвом цього досвідченого педагога в студії старанно навчався і П. Г. Тичина. Особливо йому подобалося малювати пейзажі.

Любив семінарист Тичина і співи. У семінарському церковному хорі був він не тільки співаком, а й диригентом.

Навчаючись в семінарії, П. Г. Тичина почав писати вірші. Будучи від природи людиною дуже скромною, він не виставляв на показ своє захоплення, а маленький зошит з віршами ретельно ховав від інших. Але все ж таки згодом стало відомо, що вірші семінарста високо оцінив М. М. Коцюбинський.

Успіх на першій "суботі" у Коцюбинського вселив віру в свої можливості і потребу працювати і працювати над собою.

Таким чином молодий Тичина навчався, так би мовити, у двох школах - офіційній - семінарії і в школі високих ідей і творчої майстерності - у письменника Коцюбинського. Обидві школи послушували його зростанню - Тичина став поетом, педагогом, вченим. Усе те, що сприяло духовному й ідейному збагаченню, допомогло йому в майбутньому вирішувати відповідальні завдання у галузі народної освіти, навчання та виховання молоді.

Зокрема, усе це стало в нагоді, коли П. Г. Тичина очолював до 1943 року інститут мови та літератури АН УРСР, де активно йшла робота над “Українським правописом”. Справа в тому, що в силу різних причин майже всі правописні норми української граматики, словники української мови зазнали перед війною дуже суворой критики. І от саме в дні війни, коли фашисти розгорнули демагогічну кампанію в пресі та по радіо, буцімто в СРСР скасовано українську мову, а всі письменники сидять по тюрмах, робилися зусилля, щоб вибити з рук ворога цей козир. Крім того, йшлося про необхідність розроблення й затвердження норм українського правопису, норм по-справжньому наукових, об’єктивних, які б зафіксували розвиток мови та граматики. Те ж саме треба було зробити і зі словниками, з курсом історії літератури та історії України.

Майже вся перша половина 1943 року пішла в Тичини на цю справу.

Очолити наркомат освіти, а потім Міністерство освіти, поет проявив себе як видатний педагог того складного і суперечливого часу. Починався новий день, і в наркоматі освіти перед ним поставали цілі піраміди невідкладних справ. Школи поруйновано. Підручників немає. Вчителів теж. Дітям ні в що вдягтися й взутися, вони голодні. Нічим і ні на чому писати...

Доводилося дуже тяжко. Нарком мусив сам шукати вчителів для шкіл. Всіх своїх знайомих, які б могли працювати вчителями, він агітував іти на роботу в школу.

Завжди зацікавлено у П. Г. Тичини проходили бесіди із сільськими педагогами. Приймаючи їх в наркомівському кабінеті, він з болем помічав і латані штани та піджак вчителя, й старі калоші замість черевиків. Під кінець зустрічі діставав з шухляди конверт з грішми:

- Це вам премія від наркома, візьміть, будьте ласкаві...

Не було на той час в наркоматі грошей на стільки премій. Павло Григорович до цієї справи прилучав свою наркомівську зарплату, гонорари за книги й статті, опубліковані у пресі.

Предметом особливої уваги П. Г. Тичини була допомога багатодітним родинам, дітям-сиротам. Завдяки його клопотанню учні одержували пайки, безплатні черевики та форму, зошити і підручники. Проте все одно було важко. Відвідуючи школи в містах і селах України, буваючи на уроках, міністр з болем вдивлявся в худенькі, обірвані постаті дітей. Але жаль, розмірковував він, поганий помічник. Треба було думати, як допомогти тим, кому найтяжче. І він думав, вишукував найменшу можливість і допомагав.

Багато працював Павло Григорович з керівниками промислових підприємств республіки. Просив їх допомогти у вирішенні будівельних проблем шкіл, виготовленні парт, іншого обладнання. До речі, нарком Тичина ніколи не забував подякувати керівникам, які відгукнулися, за підтримку на нарадах у Раднаркомі УРСР, у пресі, у своїх прилюдних виступах.

Павло Григорович докладав багато зусиль для того, щоб школи республіки якнайшвидше стали до ладу. З цією метою він їздив по селах та містах, домовлявся з керівниками установ і головами колгоспів, “вибивав” для дітей уцілілі чи хоча б нашвидкуруч відремонтовані приміщення.

В українській радянській педагогіці поета-академіка можна поставити

поряд з такими подвижниками педагогічної ниви, як А. С. Макаренко та В. О. Сухомлинський.

У багатьох статтях та доповідях П. Г. Тичина розкрив свою педагогічну концепцію шкільної справи, виховання дітей. У зверненні до вчителів республіки, надрукованому 2 вересня 1944 р. в газеті “Правда України”, нарком освіти підкреслював, що на одному з перших місць у педагогічній роботі стоїть виховання у молодого покоління почуття любові і відданості Вітчизні, виховання героїзму, мужності й честі. Він наголошував на необхідності формування освіченої, культурної, вольової, сміливої, здібної, талановитої, ініціативної, дійової особистості.

Особливе значення у педагогічній діяльності П. Г. Тичина надавав питанням змісту освіти та виховання дітей. З часом дослідники педагогічної творчості наркома П. Тичини зберуть всі його статті, виступи та висловлювання, розшифрують стенограми засідань колегії Наркомату освіти - і перед нами постане ціла система освітніх ідей, що йде в рідні К. Д. Ушинського і А. С. Макаренка, що передувала відкриттям В. О. Сухомлинського, який, до речі, був одним із вихованців Тичини на педагогічній ниві.

Але ми вже зараз можемо говорити про те, що ідеї видатного чеського педагога Я. А. Коменського, викладені у “Великій дидактиці” (про виховання громадянина, людини, яка знає не лише різні науки, а й використовує їх на благо співгромадян), знайшли втілення у теоретичній і практичній педагогічній спадщині Тичини. Про суспільну моральність, суспільне духовне здоров'я, а не лише розумовий розвиток, повинна дбати справжня педагогіка - був переконаний послідовник великого гуманіста. У багатьох своїх статтях, присвячених вихованню підростаючого покоління, Павло Тичина наголошує передовсім на цьому. І не просто наголошує, а подає в конкретних образах, як, скажімо, у статті-нарисі “Моя учителька”, а пізніше в “Автобіографії”, де змальовує образ революціонера і педагога Миколи Ілліча Подвойського.

Як теоретик педагогіки, він не раз підкреслював важливість образного мислення у викладанні будь-яких дисциплін, і особливо суспільних.

У статті “Виховуємо культурне, грамотне покоління”, він, зокрема, зауважував, що у навчальній та виховній роботі початкової школи мало ще використовується усна народна творчість, корінного поліпшення вимагає викладання малювання, співів та музики.

На жаль, до цих думок вченого-академіка тоді не прислухалися. І все ж П. Г. Тичина і як міністр, і як педагогічний діяч відстоював принцип гармонійного виховання підростаючого покоління. Робив це він не тільки у статтях і виступах, а навіть у віршах, зокрема, таких як “На співанці”.

П. Г. Тичина був ворогом будь-якого зубріння. Найголовніший його навчальний принцип - нехай учень сам собі відкриє потрібну істину. А першим помічником дитині в цій справі має бути вчитель.

Велику цінність сьогодні мають думки Павла Григоровича про патріотичне та інтернаціональне виховання підростаючого покоління. Особливе значення має його позиція щодо вивчення української мови (яка, на жаль, не була підтримана). Поет-академік рішуче виступив проти законопроекту, згідно з яким навчання в національних школах і вивчення рідної мови в школах республіки повинно вестися за бажанням батьків.

Розкриваючи ідею народності у навчанні та вихованні, розроблену К. Д. Ушинським, Павло Тичина підкреслював важливість і необхідність навчання дітей українською мовою. Крилате висловлювання великого педагога “Коли зникне народна мова, - народу вже більше немає” було для Павла Григоровича основоположним принципом.

Поет рішуче ставив питання про піднесення рівня викладання української мови і літератури в школі, справедливо вважаючи це одним з найважливіших моментів патріотичного й інтернаціонального виховання. Йому також належить ідея відкриття в Україні двомовних шкіл: українсько-англійських, українсько-німецьких, українсько-французьких, українсько-іспанських.

Як освітній діяч П. Г. Тичина обстоював принципи спеціалізованого та трудового виховання дітей. “Праця - то єдине, доступне людині на землі і єдине гідне їй щастя”, - наголошував К. Д. Ушинський. “Труд переростає у красу”, - продовжуючи великого педагога, писав видатний український поет і педагог Павло Тичина. І ці слова стосувалися не тільки праці робітника чи селянина, інженера чи вчителя, а й праці учня.

Вірші в ту пору писалися дуже тяжко. Але Тичина знав, що запальне, яскраве, бадьоре поетичне слово потрібне народові. І з-під його пера народжувалися твори, в яких поет закликав до мужності, до оптимізму. “Хоч би там що - ми вийдемо переможцями, переборемо всі труднощі” - мовби говорили його вірші.

Отже, багатогранна, до кінця ще не визначена педагогічна спадщина П. Г. Тичини і сьогодні служить нашій школі. Вона - дороговказ у вирішенні багатьох проблем, які нині стоять перед нею.

